

УДК 502.13:630*6

DOI: 10.24144/2078-1431.2020.2(25). 177-190

Михайло Газуда,

доктор економічних наук, професор

Марина Турицька,

*аспірантка кафедри економіки і підприємництва
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМ МЕНЕДЖМЕНТОМ У ЛІСОГОСПОДАРСЬКІЙ СФЕРІ КРІЗЬ ПРИЗМУ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

У статті здійснено науково-теоретичний аналіз категоріально-понятійного апарату системи управління екологічним менеджментом у лісогосподарській сфері в розрізі лісівничої складової. У сучасних умовах екологізації економічної діяльності відбувається зміна та розвиток інструментів управління екологічним потенціалом окремих суб'єктів господарювання і галузей у цілому. Екологічно орієнтовані суспільні відносини у сфері лісового господарства є фундаментом для впровадження правових норм екологічного права та екологічного управління виробничими процесами галузі.

У статті проаналізовано дослідження, що стосуються тенденцій формування екологічного менеджменту лісової галузі на підставі узагальнення наукових підходів вчених до визначення сфери його управління в усталеній системно-структурній побудові лісової галузі країни, інструментів впливу на економічні процеси.

Досліджено поетапну трансформацію завдань екологічної політики до становлення сучасного екологічного менеджменту, що відповідає рівню суспільної свідомості в розрізі природозбереження. Визначено орієнтири впливу систем екологічного управління та екологічного менеджменту залежно від функціонального навантаження. З'ясовано, що екологічне управління здійснюється згідно з розробленою законодавчо нормативною базою на глобальному, національному та регіональному рівнях, відповідно екологічний менеджмент впроваджується на локальному рівні саме господарюючими суб'єктами.

Конкретизовано поняття лісового менеджменту як сучасної моделі розвитку лісового сектору економіки держави за ініціативи підприємницьких та громадських формувань.

Наведено механізм організаційно-економічного управління лісовим сектором, де визначено основні інструменти управління – адміністративні, економічні, правові та організаційні.

Ключові слова: *система екологічного управління, екологічний менеджмент, лісовий менеджмент.*

The scientific-theoretical analysis of the categorical-conceptual apparatus of the ecological management system in the forestry sphere in the context of the forestry component is carried out in the article. There is a change and development of tools of man-

agement of ecological potential of separate subjects of managing and branches as a whole in modern conditions of greening of economic activity. Ecologically oriented social relations in the field of forestry are the foundation for the implementation of legal norms of ecological law and ecological management of production processes in the industry.

That is why the aim of the article is to analyze research on trends in ecological management of the forest industry based on the analysis of scientific approaches of scientists to determine the scope of its management in the established system- structural construction of the forest industry, tools for influencing economic processes.

The gradual transformation of the tasks of ecological policy to the formation of modern ecological management, which corresponds to the level of public consciousness in the context of nature conservation, is studied. Orientations of influence of systems of ecological management depending on functional loading are defined. It was found that environmental management is carried out in accordance with the developed legislation on a global, national and regional scale, respectively, ecological management is implemented at the local level by economic entities.

The concept of «forestry management» as a modern model of development of the forest sector of the state economy at the initiative of business and social formations is specified.

A model of organizational and economic management of the forest sector has been developed, which defines the main management tools - administrative, economic, legal and organizational.

Keywords: *ecological management system, ecological management, forestry management.*

Постановка проблеми. Економічна діяльність людини, що має виробничо-господарський характер, вступаючи у взаємовідносини із довкіллям, створює динамічну еколого-економічну систему, стійкість та стабільність якої залежить від збалансованості її природних та виробничих компонентів, які здатні забезпечувати еколого-орієнтований тип ведення господарювання. Процеси екологізації всіх сфер промисловості та багатьох сфер економічної діяльності потребують дієвих інструментів реформування ведення бізнесу. Ключовою домінантою сталого розвитку, а відповідно і інструментом впровадження економічних механізмів, на конференції ООН з довкілля (Ріо-де-Жанейро, 1992 р. - *Earth Summit 92 The United Nations Conference on Environment and Development*) визначено екологічний менеджмент [19].

Економічна теорія оперує кількома підходами до трактування понять “система екологічного управління” та “екологічний менеджмент”, а також “лісовий менеджмент”. Відсутність універсального підходу, неструктурованість окремих термінів понятійного апарату системи управління екологічним менеджментом потребує глибокого аналізу цих понять з метою створення теоретичної бази та загальної термінології, що найповніше розкриють зміст і окреслять завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика системи екологічного управління висвітлюється вченими-економістами з кінця ХХ ст. Створенню принципів екологічної орієнтованості ведення економіки в

галузі природокористування складових системи управління завдячуємо В. Баумолю, В. Оутцу, Д. Пирсу, К. Тернеру, Б. Филду, О. Балацькому. Запропонована ними система економічного управління шляхом пристосування наявної інфраструктури до вимог нормативів, актів, правил у сфері ресурсозбереження та раціонального природокористування отримала назву *Environmental Management* - екологічно орієнтований менеджмент, що передбачав достатньо консервативний підхід без функціональних змін техніко-економічної системи. Системою, яка знаходила оптимальний баланс між екологічними і економічними показниками, став *Ecological Management*, принципи якого лягли в основу екологічної політики держав, міжнародних екологічних стандартів ведення економіки та дали поштовх розвитку екологічного менеджменту в різних галузях та сферах застосування. Напрацюванням теоретичної бази та визначенням основних задач екологічного менеджменту як форми ведення екологічно зважених бізнес-процесів економічної діяльності займалися такі вчені економісти, як Т. Титенберг, Р. Констанца, Т. Хачатуров, Н. Пахомова, К. Рихтер, Г. Білявський, Р. Єфремова, Д. Кривошенін, О. Лук'янихін, Л. Мельник, В. Шевчук.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу понятійного апарату системи управління екологічним менеджментом у лісогосподарській сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативним документом, що координує вирішення екологічних аспектів, є Національний стандарт ДСТУ ISO 14000, який дає визначення системи екологічного управління (*environmental management system*) як частини загальної системи управління, що включає організаційну структуру, діяльність із планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методики, процеси і ресурси для розробки, здійснення й аналізу екологічної політики. Міжнародні класифікатори для окреслення зазначеного понятійного навантаження використовують термін «екологічний менеджмент» - ISO 14001 та 14004, Британський стандарт 7750 (British Standard 7750), нормативний акт Європейського Союзу про добровільну схему екологічного менеджменту та аудиту – EMAS (The European Union Regulation on a Voluntary Community Eco Management and Audit Scheme – EMAS), а також міжнародні стандарти з екологічного аудиту (ISO 19011) [18].

Існують окремі відмінності в тлумаченні понять «управління» та «менеджмент» саме у функціональному значенні та застосуванні цих понять. У широкому розумінні термін «управління» використовується для означення ієрхічної структури влади, адміністративно-державного сектору управління, що полягає у розробці та постановці цілей, визначенні політики організацій. Донедавна поняття «менеджмент» як мистецтво управління людьми застосовували для означення управління бізнес-процесами, але він залишається загальним принципом соціального управління [22, с. 57, 3].

У сфері екологічних відносин для визначення управління природоохороною діяльністю термін «економічний менеджмент природокористування» застосував В. Шевчук. Він увів поняття «екологічне управління»

як системну складову загальної системи управління, що має за мету здійснення екологічної політики й досягнення екологічних цілей і яка містить організаційну структуру, діяльність із планування, функціональні обов'язки, відповідальність, методології і методи, процедури та ресурси, а також професійно підготовлені кадри. Екологічне управління є процесом підготовки, прийняття й реалізації рішень, спрямованих на досягнення екологічних цілей з використанням різних спеціальних і загальносистемних, адміністративних і економічних методів та механізмів [4].

С. Боголюбов розглядає екологічне управління як сукупність суспільних відносин, що виникають між керуючим суб'єктом і керованим суб'єктом з приводу дотримання екологічного законодавства та обов'язкових екологічних вимог [1]. Автор наголошує, що зв'язок між управлінням та станом довкілля регулюється нормами екологічного права, а пошук економічних рішень залежить від ідентифікації законодавчо дозволених дій.

Відповідно бажаний баланс економічних і екологічних інтересів суспільства можна досягти в праві при врахуванні екологічного характеру, що контролюється у сфері регулювання правовідносин. Так, російський вчений В. Петров зазначає, що екологічні відносини впливають з цивільних відносин [18]. О. Крассов вважає, що основу правового регулювання в екологічному праві становлять методи, властиві адміністративному праву, за допомогою яких, на його думку, «можна домогтися якихось позитивних результатів у вирішенні проблем охорони довкілля» [9]. Солідарні з ним О. Величко та Д. Зеркалов, які вважають основними інструментами екологічної політики саме законодавчу базу і регулятивні акти [2].

Із напрацювань вчених Ю. Шемшученка, О. Олефіренка в галузі екологічного права впливає означення екологічного управління як врегульованої нормами правової діяльності спеціально уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, а також діяльність юридичних осіб і громадян, спрямована на створення конкретних правовідносин у сфері охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування, дотримання екологічних прав та виконання екологічних обов'язків [3, 15, с. 75].

Якщо сутність поняття екологічне управління має законодавче підґрунтя, то екологічний менеджмент характеризується у науковій літературі кількома теоретичними підходами до визначеної дефініції.

З точки зору управління економічною системою В. Лук'яніхін розглядає екологічний менеджмент як тип управління, принципово орієнтований на формування і розвиток екологічного виробництва та екологічної культури життєдіяльності людини, побудований на соціально економічному та соціально психологічному мотивуванні гармонії взаємин [10, с. 165]

Схожій позиції дотримуються науковці Л. Гармідер та Л. Михальчук, які під екологічним менеджментом розуміють добровільну, ініціативну та результативну діяльність економічних суб'єктів, спрямовану на реалі-

зацію їх власних екологічних цілей, проектів і програм, розроблених на основі принципів екоефективності та екосправедливості.

Раціональний підхід простежується у праці Л. Кожушко, П. Скрипчук [7, с. 16], які екоменеджмент трактують як цілеспрямовану, свідому діяльність, пов'язану з розробленням, запровадженням, реалізацією, контролюванням різноманітних заходів природоохоронного характеру, які повинні забезпечити раціональне використання і збереження природних ресурсів, дотримання екологічної безпеки.

На рівні суб'єктів господарювання екологічний менеджмент розглядають Н. Пахомова, А. Ендрес, К. Рихтер [17, с. 260], В. Семенова та О. Михайлюк [5], Я. Яндиганов, визначаючи його як систему з організаційною структурою, що використовує методи аналізу, планування, контролю, спрямовану на запровадження та реалізацію заходів природоохоронного характеру, які повинні забезпечити раціональну та прибуткову екологічно безпечну діяльність у спектрі взаємовідносин з природним середовищем.

Таким чином, дослідження поетапної трансформації завдань екологічної політики до становлення сучасного екологічного менеджменту дозволяє виділити основні підходи.

Таблиця 1. Трансформація поняття і завдання екоменеджменту

Етап	Узгодження	Дослідники	Характеристика етапу
Теорія екологічної політики	1972 р. Стокгольмська конференція по довкілля	[Baumol W., Oates W.]	Спеціалізоване напрацювання теорії зовнішніх ефектів стосовно природоохоронної сфери; Використання методів економічного аналізу для розробки реальної і ефективної політики охорони довкілля
Економіка природних ресурсів і довкілля	1983 р. Всесвітня комісія з довкілля і розвитку	[Pearce D., Turner K.]. [Kula E.]	Використання стандартних економічних механізмів та методів (аналізу, принципів ефективних і раціональних поведінкових реакцій суб'єктів ринку) в галузі охорони довкілля та природокористування; Розробка економічних основ раціонального використання обмежених природних ресурсів, особливо тих, що є у вільному доступі: рибні запаси відкритого моря, підземні води, лісові масиви.

Економіка довкілля	1986 р. 1992 р. Конференція ООН з довкілля (Ріо-де-Жанейро)	Б.Філд [Mills E., Graves P., 1986] О. Балацький	Економіка довкілля - це наука про вибір і рішення, прийняті людьми щодо обмежених ресурсів природи, про способи оцінки якості довкілля і виявлення раціональних переваг, і особливо про те, як розробляється екологічна політика, в рівній мірі ефективна та справедлива.
Економіка природокористування	Пострадянський простір 1997 р.	П. Нестеров М. Хачатуров	Економіка природокористування – наука, яка відображає форми виробничих відносин у процесі раціонального використання та відтворення природних ресурсів і охорони довкілля Основні задачі: <ul style="list-style-type: none"> • раціональне застосування і збереження природних ресурсів з урахуванням їх обмеженості; • запобігання забрудненню довкілля.
Енвайроменталістика (економіка довкілля)	1996 р.	[Tietenberg T., 1996] [Gunler S., Ahlheim M., 1996]	Розробка фундаментальних принципів еколого-економічного аналізу, обґрунтування екологічної політики і заходів екологічного регулювання.
Екологічна економіка (ecological economics)	1997 р. Створення організації "International Society for Ecological Economics"	[Costanza R. (ed.), 1996; Ring I., 1997].	Критика розгляду природоохоронних проблем з позиції стандартних мікроекономічних позицій і умов Парето-ефективності, що є статичними. Об'єктом аналізу є глобальна екологічна система, де економіка є підсистемою, здатною аналізувати проблеми, що постають перед людським суспільством.
Корпоративний екологічний менеджмент	Макрорівень (МВФ) Macroeconomics and the environment 1996 р. Мікрорівень Наукові інститути	[Tisdell C., 1993; Turner K. (ed.), 1993]. [Welford R., Gouldson A., 1996], [Buchhoiz R., 1993], [Порт К., 1994]	Програма включення екологічних і природно-ресурсних параметрів у систему макроекономічних показників, аналіз впливу природно-ресурсного та екологічного капіталу (активів) на величину суспільного і особистого добробуту; формування

			"зелених" національних рахунків; Оцінка і порівняння витрат та результатів у природоохоронній сфері, обґрунтування критеріїв і показників ефективності природоохоронних заходів.
Екологічний менеджмент та аудит	2005 р. Киотський протокол 2012 р. Конференція ООН по зміні клімату (Доха, Катар)	Стандарти екологічного аудиту - British Standard 7750 - ISO 14001, 14004 - ISO 19011 Екологічний менеджмент та аудит – EMAS	Визначення програми екологічної політики держави, організаційної схеми розвитку екологічних рішень; Ідентифікація екологічних аспектів впливу видів діяльності, продукції, послуг стосовно довкілля; Ідентифікація вимог до законодавчих актів у сфері природоохоронної діяльності; Планування, контроль, моніторинг та аудит для забезпечення безперебійного функціонування екологічного менеджменту.

* Розроблено на основі [17].

Розглянувши поняття екологічного управління і менеджменту, доцільно окреслити орієнтири впливу зазначених систем залежно від функціонального навантаження (табл. 2). Екологічне управління здійснюється згідно з розробленою нормативною базою на глобальному, національному та регіональному рівнях, відповідно екологічний менеджмент впроваджується на локальному рівні саме господарюючими суб'єктами.

Важливим механізмом, що використовує екоменеджмент, є організаційно- економічний, що, на відміну від адміністративного та нормативно-правового, впливає на сферу економічних інтересів природокористувачів - юридичних і фізичних осіб. Це спонукає останніх дотримуватися екологічної площини норм і вплине на ефективність бізнесу.

Сучасний підхід у рамках суспільно-екологічних взаємовідносин пропонує Ю. Самойленко, розкриваючи сутність поняття громадського екологічного управління як систематичної цілеспрямованої діяльності громадських суб'єктів управління на процеси природогосподарювання через сукупність механізмів, вплив цих процесів на екологічну безпеку. Зазначене виражається в захищеності інтересів особистості, суспільства и держави від несприятливих впливів, що створюють реальну загрозу функціонування екосистем [20, с. 99].

Глобальні, інтеграційні процеси екологічної політики впливають на економічний стиль ведення управлінської діяльності природними ресурсами у світі, відповідно рух міжнародних тенденцій трансформує формат системи управління економікою країни та її галузями, зокрема лісовою.

Таблиця 2. Організаційно-економічний механізм управління лісовим сектором

ЛІСОВИЙ СЕКТОР		
Державне управління	Інструменти управління	Лісовий менеджмент
Поділ лісів на категорії залежно від значення й основних виконуваних функцій; екологічна сертифікація лісів; державні стандарти, що регулюють технологічні процеси відтворення та використання лісів; дозволи на ведення лісового господарства; стягнення за порушення правил лісокористування та шкоду, заподіяну лісовому господарству	Адміністративні	Проведення аудиту лісоекологічних, еколого-економічних та соціально-екологічних проблемних (конфліктних) ситуацій лісогосподарування. Планування екологізації лісового господарства
Лісоресурсна рента; плата за використання лісу на корені (зокрема попенна плата), за землі лісового фонду; субсидії та дотації на лісозахисні заходи; пільги при сплаті екологічних податків	Економічні	Залучення лісокористувачів до лісогосподарської, лісопромислової діяльності на еколого-економічних засадах (кооперація, інтеграція, договірні відносини тощо); Впровадження механізмів соціально-екологічної відповідальності; економічна оцінка; ініціативне преміювання праці зайнятих у лісовій сфері; екологічний маркетинг.
Лісовий кодекс України; укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Державного агентства лісових ресурсів України; Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	Правові	Національний стандарт ДСТУ ISO 14000; міжнародні стандарти щодо систем екологічного менеджменту ISO 14001 та 14004; з екологічного аудиту (ISO 19011). Британський стандарт 7750 (British Standard 7750); Нормативний акт Європейського Союзу про добровільну схему екологічного менеджменту та аудиту – EMAS (The European Union Regulation on a Voluntary Community Eco Management and Audit Scheme – EMAS);

<p>Ведення державного лісового кадастру, обліку і моніторингу лісів; приватизація деградованих і малопродуктивних угідь для заліснення; відкритий продаж на конкурсних засадах частини лісових масивів, що мають експлуатаційне значення; передання окремих лісових земель приватним і комунальним суб'єктам для неприбуткового використання.</p>	<p>Організаційні</p>	<p>Лісоекологічний та еколого-економічний моніторинг екоменеджменту; регулювання невідповідності та коригувальні превентивні заходи й дії; Аудит системи екоменеджменту (СЕМ) Документація СЕМ та управління ним.</p>
---	----------------------	---

*Джерело: складено на основі [12, 13].

О. Мельниченко тлумачить поняття “державне управління лісовим господарством” як комплексне використання уповноваженими органами державної влади доступних сил і засобів регуляторного впливу для припороження та ефективного використання лісових ресурсів, належного виконання галузю покладених на неї функцій [11, с. 27].

Система державного управління у лісогосподарській сфері зумовлюється організаційною структурою, де адміністрування як стиль керівництва здійснюється від вищих до нижчих рівнів управління і відповідальність за виконання державних рішень «спускається» зверху донизу. Тобто будучи закритою системою із визначеною ієрархічною вертикаллю у прийнятті командних рішень, лісова галузь не є гнучкою для лісового ринку та швидкореагуючою на бізнес-процеси середовища. Координуючим механізмом екологічної політики, що властивий ринковим відносинам, вступає лісовий менеджмент.

У науковій літературі існує багатогранність підходів до розуміння сутності лісового менеджменту. В. Івлев визначає лісовий менеджмент як форму управління лісогосподарським виробництвом та лісовими ресурсами, яка забезпечує цілеспрямований вплив і регулювання лісових ресурсів, а так само екологічного потенціалу цих ресурсів як одного з чинників сталого розвитку економіки країни, регіону і конкретної території в сучасних умовах ринку [6].

Стосовно екологічного управління А. Неверов подає таке визначення лісового менеджменту - це ринкова форма управління лісовим господарством та лісовими ресурсами, управління відтворенням їх еколого-економічного потенціалу для досягнення мети сталого розвитку економіки в сучасних умовах господарювання [13].

Основна ціль менеджменту як галузі практичної діяльності, як зазначає І. Клейнхоф, полягає в тому, щоб забезпечити гармонійний розвиток управляючого об'єкта, тобто всі елементи лісової сфери економіки як об'єкта управління повинні функціонувати узгоджено й ефективно [8].

Основні цілі та завдання лісової політики у своїх дослідженнях визначали Є. Мішенін, А. Неверов, І. Синякевич [13, 14, с. 268, 21]. Водночас А. Равино наводить алгоритм розробки політики лісового менеджменту. Зокрема це:

- визначення структури, етапів і завдань, виділення комплексу механізмів і інструментів лісового менеджменту;
- вдосконалення економічного механізму лісового менеджменту;
- розробка методологічного підходу до оцінки ефективності лісового менеджменту;
- розробка концептуальних основ менеджменту по кінцевих результатах лісокористувачів та відтворення лісових ресурсів;
- розробка альтернативних сценаріїв розвитку лісового сектору.

Екологічно орієнтований лісогосподарський менеджмент, на думку Є. Мішеніна, це перш за все глибоко усвідомлена внутрішньо та зовнішньо мотивована, ініціативно-добровільна и ефективна діяльність економічних суб'єктів у сфері лісогосподарського та лісопромислового виробництва, яка покликана на підприємницьких засадах, у межах сформованої екологічної політики, реалізувати принципи сталого екологічно збалансованого лісокористування в законодавчо-нормативному полі [12].

Узагальнення теоретичних підходів до розуміння сутності лісового менеджменту дає підстави стверджувати, що досліджуване поняття є інструментом екологічної політики у сфері лісогосподарювання та лісоуправління, який використовує державну екологічну платформу із сталою законодавчою, нормативно-правовою базою та узгодженою ієрархічною структурою адміністрування в контексті координації управлінських рішень, а також ринкові моделі ведення бізнесу із залученням на добровільних засадах підприємницької ініціативи, громадських формувань, задля екологічно-збалансованого управління лісовими ресурсами, їх відтворення та збагачення з метою створення соціокультурного екологічно орієнтованого суспільства.

Управлінські підходи у лісогосподарській сфері окреслюють А. Неверов, В. Демидовець, Н. Лукашук [14], зазначаючи параметри інституційної моделі сталого розвитку досліджуваної сфери, яка забезпечує:

- цілісність системи лісоуправління і її фінансову незалежність від господарської діяльності в лісі;
- розвиток субконтрактних відносин на конкурсній основі між власником ресурсів (замовником) і виконавцем (підрядником) лісозаготівельних і (або) лісогосподарських робіт;
- формування системи комерційних відносин з орієнтацією на право володіння державою кінцевою продукцією;
- недопущення зловживань ресурсного характеру з боку лісокористувачів.

Формування лісового менеджменту здійснюється інструментами лісової політики на національному рівні, через вдосконалення законодавчої бази екоменеджменту, розробку стратегій та планів розвитку лісового господарства, розширення міжнародного партнерства та співпраці в розробці еко-бізнес-проектів, залучення інвестицій.

Другим етапом впровадження лісового менеджменту є регіональний, що реалізується місцевими органами влади та самоврядування за розробленим для кожного регіону сценарієм розвитку та реалізації заходів. На цьому рівні важливим є узгодження сфер впливу природоохоронних підрозділів, муніципальних та комунальних установ, а також фінансування природовідновлювальних заходів та проєктів. Формування регіональної політики лісового менеджменту окреслює напрям, в якому рухатиметься лісова галузь регіону. Саме завданням регіонів є розробити еколого-економічну стратегію із залученням державних установ, громадських організацій та впливових підприємницьких структур задля створення комфортного інвестиційного середовища.

Третій рівень координування лісового менеджменту – локальний (місцевий), здійснюється місцевими громадами, громадськими екологічними організаціями та державними лісовими підприємствами (лісгоспами) в районних центрах, а також малим та середнім бізнесом у сфері лісоексплуатації, деревообробної та лісопереробної галузі, мисливськими організаціями. Саме цей формат соціально-економічних відносин і визначає рівень розвитку лісового менеджменту, потребує державної підтримки та громадської ініціативи у формуванні лісгосподарських та лісовідновлюючих заходів, формуванні інфраструктури.

Висновки. Система екологічного управління визначена як механізм, спрямований на досягнення екологічних цілей із використанням державно-адміністративних і економічних методів та механізмів на чітко означеному законодавчому полі. Екологічний менеджмент виступає як ринкова модель розвитку, що мобілізує добровільну екологічну ініціативу громадських та підприємницьких формувань на засадах стратегії розвитку з використанням методів планування, контролю, моніторингу та інших процедур, спрямованих на ефективне та раціональне використання природних ресурсів. З цього випливає поняття лісового менеджменту як інструменту екологічної стратегії держави в лісгосподарюванні, що використовує сформовану державну управлінську платформу, законодавчу базу та елементи екологічного менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголюбов С. А., Кичигин Н. В., Сиваков Д. О. Экологическое право: конспект лекций. М. : Проспект, 2010. 224 с.
2. Екологічне управління : навч. посіб. для студ. навч. закл., слухачів курсів підвищ. кваліфікації та ін. О.М. Величко, Д.В. Зеркалов; Нац. транспорт. ун-т. К : Наук. світ, 2001. 193 с.
3. Екологічне право України. Академічний курс : підруч. – 2-ге вид. за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ “Видавництво Юридична думка”, 2008. 720 с.
4. Екологічне управління : підруч. для студ. екологіч. спец. вищ. навч. закл. В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. К. : Либідь, 2004. 432 с.)
5. Екологічний менеджмент: навч. посіб. за ред. В.Ф. Семенова. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 516 с.
6. Ивлев В. А. Экономический механизм управления лесными ресурсами региона Екатеринбург: Ин-т экономики УрОРАН, 2003. 294 с.

7. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент : підручник. К.: ВЦ «Академія», 2007. 432 с.
8. Клейнхоф И. А. Методология управления устойчивым развитием лесного сектора экономики Российской Федерации: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05. М., 2011. 44 с.
9. Крассов О.И. Экологическое право: учебник. М.: Дело, 2001. С. 38.
10. Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком: монограф. Суми: Університетська книга, 2002. 314 с.
11. Мельниченко О.А. Лісове господарство як об'єкт державного лісового управління // Теорія та практика державного управління. 2015. №3(50) С. 24- 22.
12. Мішенін Є.В. Принципи формування та розвитку комплексного механізму управління природокористуванням і екологічною безпекою в контексті теорії господарського механізму // Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях: [монографія] / за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В.Хлобистова. Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2010. С. 263-279.
13. Неверов А. В., Равино А. В., Малашевич Д. Г. Методические основы определения экономической эффективности ведения лесного хозяйства Труд БГТУ. 2013. № 7: Экономика и управление. С. 142– 146.
14. Неверов, А. В. Развитие институциональных основ устойчивого лесопользования и лесопользования А. В. Неверов, В. П. Демидовец, Н. А. Лукашук. Труды БГТУ. Минск : БГТУ, 2015. № 7 (180). С. 75-80.
15. Олєфіренко О.В. Концептуальні основи формування екологічного управління в Україні // Актуальні проблеми державного управління. 2014. № 1. С. 72-80.
16. Організація та управління в природоохоронній діяльності : навч. посіб. Н. М. Самойленко, Д. В. Райко, В. І. Аверченко. Харків : НТУ «ХП», Видавництво «Лідер», 2018. 174 с.
17. Пахомова Н.В., Рихтер К.К. Экономика природопользования и экологический менеджмент: учеб. для вузов. СПб.: Изд-во С-Петербургского ун-та, 1999. 488 с.
18. Петров В.В. Экологическое право России: учеб. для вузов. М.: Издво БЕК, 1995. С. 97.
19. Повестка дня на XXI век, принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml.
20. Самойленко Ю.І. Концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку громадського екологічного управління // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2017. Вип.25 (2). С. 97-100.
21. Синякевич І.М., Соловій І.П., Дейнека А.М. Лісова політика: підруч. за ред. д-ра екон. наук, проф. І.М. Синякевича. К.: Знання, 2013. 323 с.
22. Трифонова Т. А., Селиванова Н.В., Ильина М.Е. Экологический менеджмент: учеб. пособ. Владимир, 2003. 291 с.

REFERENCES

1. Bogolyubov, S. A., Kichigin NV., & Sivakov, D. O. (2010). Ekologicheskoye pravo: konspekt lektsiy [Environmental law:lecture notes]. Moscow: Prospekt [in Russian].
2. Velychko, O.M. & Zerkalov, D.V. (2001). Ekologichne upravlinnya [Environmental management]. Kyiv: Nauk.svit [in Ukrainian].
3. Shemshuchenko, Yu. S. (Eds.). (2008). Ekologichne pravo Ukrainy [Environmental law of Ukraine]. Kyiv: TOV "Vydavnytstvo Yurydychna dumka" [in Ukrainian].
4. Shevchuk, V. Ya., Satalkin, Yu. M., & Bilyavs'kyu H.O. et al. (2004). Ekologichne

- upravlinnya [Environmental management]. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].
5. Semenova V.F. (Eds.). (2004). Ekolohichnyy menedzhment [Environmental management]. Kyiv: Centr navchal'noyi literatury [in Ukrainian].
  6. Ivlev, V. A. (2003). Ekonomicheskii mekhanizm upravleniya lesnymi resursami regiona [Economic mechanism of forest resources management in the region]. Yekaterinburg: In-t ekonomiki UrORAN [in Russian].
  7. Kozhushko, L.F., & Skrypchuk, P.M. (2007). Ekologichnyj menedzhment: [Environmental management]. Kyiv: VC «Akademiya» [in Ukrainian].
  8. Kleinkhof, I. A. (2011). Metodologiya upravleniya ustoichivym razvitiem lesnoho sektora ekonomiki Rossiiskoi Federacii [Methodology for managing sustainable development of the forest sector of the economy of the Russian Federation]. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow [in Russian].
  9. Krassov, O. I. (2001). Ekologicheskoe pravo [Environmental law]. Moscow: Delo [in Russian].
  10. Lukyanykhin, V.O. (2002). Ekologichnyj menedzhment u systemi upravlinnya zbalansovanyim rozvytkom [Ecological management in the management system of balanced development]. Sumy: Universytetska knyga [in Ukrainian].
  11. Melnychenko, O.A. (2015). Lisove hospodarstvo yak ob'yeht derzhavnoho lisovoho upravlinnya [Forestry as an object of state forest management]. Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya - Theory and practice of public administration, 3(50), 24-22 [in Ukrainian].
  12. Mishenin, Ye.V. (2010). Pryntsypy formuvannya ta rozvytku kompleksnoho mekhanizmu upravlinnya pryrodokorystuvanniam i ekolohichnoyu bezpekoyu v konteksti teori hospodars'koho mekhanizmu [Principles of formation and development of a complex mechanism of nature management and ecological safety in the context of the theory of economic mechanism]. Stally rozvytok ta ekolohichna bezpeka suspil'stva v ekonomichnykh transformatsiyakh - Sustainable development and environmental security of society in economic transformations. Ye.V. Khlobistova (Ed.) Simferopol': PP «Pidpryyemstvo Fyeniks» [in Ukrainian].
  13. Neverov, A. V., Ravino, A. V., & Malashevich, D. G. (2013). Metodicheskie osnovy opredeleniya ekonomicheskoi effektivnosti vedeniya lesnogo hozyaistva [Methodological bases for determining the economic efficiency of forestry management]. Ekonomika i upravlenie - Economics and Management, 7, 142– 146 [in Russian].
  14. Neverov, A.V., Demidovets, V.P., & Lukashuk, N.A. (2015). Razvitie institutsionalnyh osnov ustoychivogo lesoupravleniya i lesopolzovaniya [Development of the institutional foundations of sustainable forest management and forest management]. Trudy BGTU - Proceedings BSTU, 7 (180), 75-80 [in Russian].
  15. Olefirenko, O.V. (2014) Kontseptualni osnovy formuvannia ekolohichnoho upravlinnia v Ukraini [Conceptual bases of formation of ecological management in Ukraine]. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia - Actual problems of state management, 1, 72-80 [in Ukrainian].
  16. Samoilenko, N. M., Rayko, D. V., & Averchenko, V. I. (2018). Orhanizatsiya ta upravlinnya v pryrodookhoronniy diyal'nosti [Organization and management in environmental activities]. Kharkiv: NTU KhPI, Vydavnytstvo «Lider» [in Ukrainian].
  17. Pahomova, N.V., & Rihter, K.K. (1999). Ekonomika prirodoopol'zovaniya i ekologicheskii menedzhment [Environmental Economics and Environmental Management] SPb.: Izd-vo S-Peterburgskogo un-ta [in Russian].
  18. Petrov, V.V. (1995). Ekologicheskoe pravo Rossii [Environmental law of Russia]. Moscow: Izdvo BEK [in Russian].
  19. Povestka dnya na XXI vek, prinyata Konferentsiyey OON po okruzhayushchey srede i razvitiyu, Rio-de-Zhaneyro, 3–14 iyunya 1992 goda [Agenda 21, adopted by the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, June

- 3-14, 1992]. (n.d.). www.un.org. Retrieved from: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml [in Russian].
20. Samoilenko, Yu. I. (2017). Kontseptual'ni zasady orhanizatsiyno- ekonomichnoho zabezpechennya rozvytku hromads'koho ekolohichnoho upravlinnya [Conceptual principles of organizational and economic support for the development of public environmental management]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu - Scientific Bulletin of Kherson State University*, 25(2), 97-100 [in Ukrainian].
21. Synyakevych, I. M., Dejneka, A.M., & Solovij, I.P. (2013). Lisova polityka [Forest policy]. I.M. Synyakevych (Ed.). Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
22. Trifonova, T. A., Selivanova, N.V., & Il'ina, M.E. (2003). *Ekologicheskii menedzhment* [Environmental management]. Vladimir: gos. un-t [in Russian].